

**KONYA VAKIF KURUMLARINDA OLUŞAN SORUNLARIN HURUFAT DEFTERLERİNE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ**
**ACCORDING TO HURUFAT BOOKS THE EVALUATION OF THE PROBLEMS IN KONYA
FOUNDATION INSTITUTIONS**

Özcan OĞUR*

Öz

Bu çalışmada, Padişah tarafından verilen memuriyetlerin, vakıflara ait vazifelerin yazıldığı ve Divân-i Hümayûn Ruus kalemince tutulan Konya Hurufat defterleri esas alınmıştır¹. Defterlerde geçen dava konuları, mahkemeye intikal eden şikâyetler ve bu şikâyetlere bulunan çözümler ele alınmıştır. Bilindiği gibi Hurufat defterlerinin asıl konusunu vakıf kurumlarına yapılan atama ve azletme işlemleri oluşturmaktadır. Özellikle XVIII. ve XIX. Yüzyılın ilk yarısında Konya'nın vakıf kurumlarında yaşanan sıkıntılar şikâyet örnekleri ele alınarak incelenmiştir. Bu vesile ile Divan-ı Hümayun, Meclis-i Şer ve Konya Mahkemesine intikal eden davalar teker teker ele alınmıştır. Günümüzde kullanılmayan ancak belgelerde çok sık geçen bazı kelimelere yer verilerek dönemin muhakemesinin terminolojisi de yansıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca hurufat defterlerinin tutulduğu dönem aralığı verilerek, bu defterlerin Divân-i Hümayûnun hangi kalemi tarafından tutulduğu, ortaya çıkış şekilleri, belge örnekleri ve yapılan çalışmalar baz alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hurufat, Sicil, Mahkeme, Tama-i Hamme, Konya.

Abstract

In this study, Konya Hurufat notebooks, and written tasks of civil servants, foundations are written and kept by Divan-i Hümayun Ruus, which were given by the Sultan. As it is known, the main subject of the Hurufat notebooks is the assignment and abolition of the foundation institutions. Especially in the first half of the XVIII. and XIX. century, the problems encountered in the foundation institutions of Konya were examined by examining the grievance examples. Hereby, the cases referred to the Divan-ı Hümayun, Meclis-i Şer and Konya lawcourt were handled one by one. Some of the words which are not used today but which are frequently used in the documents are tried to be reflected in the terminology of the reasoning of the period. In addition, the period in which the hurufat were kept were explained and the ways in which these books were kept by the Divân-i Hümayû, based on the forms of emergence, the examples of the documents and the studies.

Keywords: Hurufat, Registry, Lawcourt, Tama-i Hamme, Konya.

Giriş

Osmanlı devletinde resmi tarih yazıcılığı XVIII. Yüzyıldan itibaren başlamıştır. Daha önceleri İmparatorluk sathında meydana gelen olayları “şehnameci” denilen kişiler kayıt altına alırken, resmi devlet tarihçileri olan “vakanüvisler” ancak XVIII. Yüzyılda batının da etkisiyle Osmanlı tarihini yazmaya başlamışlardır. Dolayısıyla XVIII. Yüzyıl öncesi Osmanlı devlet yapısı ve bürokratik düzeninin ortaya çıkarılması ancak resmi devlet belgeleri olan Divân-i Hümayûn Sicilleri vasıtasıyla mümkün olmuştur. Bu siciller başlangıçta Divân-i Hümayûnda hazırlanan ve sadır olan fermanların ve beratların hülâsa kayıtlarını tarih sırasıyla ihtiva eden defterler şeklinde ortaya çıkmıştır. 1619 yılına kadar bütün bu fermanlar ve hükümler, Mühimme defterleri denilen defterlere kaydolunurken bu tarihten itibaren yalnız devlete ait işler Mühimme defterlerine yazılıp şahsî dâvalara ait ferman kayıtları için Şikâyet defterleri ismi verilen ayrı defterler tutulmuştur. 1742 tarihinden itibaren ise bu şikâyetler de eyâlet eyâlet ayrı defterlere yazılmış ve bunlara Ahkâmî şikâyet veya kısaca Ahkâm defterleri adı verilmiştir. Bundan başka verilen memuriyetlerin ve vakfa ait vazifelerin yazıldığı Ruus defterleri² ile tımar ve zeamet tevcihatının kaydolunduğu Tahvil defterleri yabancı devletlerle olan anlaşmalara ve her çeşit elçilik muamelelerine ait yabancı devlet reisleri arasında cereyan eden muhaberele ve sulh muahedelerini ihtiva eden Name defterleri de Divan sicillerinden sayılmıştır (Sertoğlu, 1986, 144).

Bilindiği Osmanlı devleti altı yüz yılı aşkın bir süre zarfında çok geniş bir coğrafyaya yayılmış, dini dili ve ırkı farklı olan çok geniş insan topluluklarını bünyesinde barındırmıştı. Üç kıtaya hâkim olan bu imparatorluk, Sünni İslam anlayışını benimsemiş ve yönetim anlayışını da buna göre düzenlemiştir. Yönetim alanında her ne kadar şer’i ve örfi hukuku baz almışsa da esasında örfi hukuk alanına giren uygulamaların da şer’i hukuka dayandırıldığı bilinmektedir. Nitekim Türklerin daha Orta Asya’dan beri kullanmış oldukları ‘ülke hanedan üyelerinin ortak malıdır’ anlayışı Osmanlı devletinde de devam etmiş örfi bir uygulama olmasına rağmen Fatih Sultan Mehmet zamanında bunun şer’i bir temele dayandırıldığı

* Dr. Tarih, ozcanogur06@gmail.com

bilinmektedir³. Dolayısıyla Osmanlı devleti yönetiminde şer'i hukukun esas alındığını söylemek mümkündür.

1- Belgelerde Geçen Şikâyet Konuları

Osmanlı Devletinde şikâyet hakkı genel olarak padişahın güvencesi altında idi. İncelenen Konya Hurufat Defterlerinde dava konusu olan şikâyetlerin ekserisi şer'i hukuka ve vakıf şartlarına göre çözüme kavuşturulmuştur. Şikâyetlerin ilk muhatabı kadı ve onun yardımcısı konumunda olan naiptir.⁴ Kadı ve naip'ler berat tevcihi ile ilgili şikâyet konusu olan ancak çözülemeyen meseleleri Divân-i Hümayûna havale ederlerdi. Divân-i Hümayûnun ilgili kaleminde -ki bunun genellikle Ruus Kalemi olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır- görüşülüp, tahkikatı yapıldıktan sonra adaleti tesis eden en üst merci olarak Padişah'ın tevcihine sunulurdu.⁵ Padişah'ın berat tevcihi daha sonra yerine gelecek olan padişah tarafından da onaylanması gerekmektedir. Aksi halde o berat geçerliliğini yitirirdi. Bu durum kayıtlarda "berati cülusu hümayun" şeklinde geçmekte ve beratın yenilendiği tarih belirtilmektedir(KHD*, 1111, 22). R. Evvel 1199 / Ocak 1785'te Kürkçü Mahallesi mescidinde imam olduğu anlaşılan Ahmet'in ölmesi üzerine oğlu Mehmet Emine babasının atik beratı ile imam olmuştur. Kaydın sonuna düşülen tarihin yanına "berat-ı cülusu hümayun" şeklinde not düşülmüştür(KHD, 1113, 1). Belgeler genellikle Konya ve civarındaki vakıf kurumlarına yapılan görev tevcihi, terfi ve azli ile ilgili olduğundan oluşan şikâyetler de genelde bu minvalde olmuştur. Konya'da Sungur Ağa Dar'ul-huffazı vakfının, vakıf şartları gereği ve defteri hakkaniye göre Seyyid Süleyman müteveli olarak atanmıştır. Ancak elinde beratı olmadığından berat tevcihi için arzda bulunmuş ve Ramazan 1199 / Temmuz 1785'te berat tevcihi yapılmıştır(KHD, 1113, 5). Zilkade 1199 / Eylül 1785 tarihli başka bir kayıta Kala-i Cerb Mahallesi mescidinin avarız vakfının 2 akçe ile mütevellisi Mehmet bin Veli'nin ölmesi üzerine naib Seyyit Mahmut arzıyla oğlu Seyyit Veliyüddin'e berat tevcihi yapılmıştır(KHD, 1113, 5). Kayıtlardan anlaşıldığı üzere vakıf kurumlarında çalışan görevliler öldüklerinde oğulları genellikle babalarının yerine geçmiş ve berat almışlardır. Ancak babasının görevini devralan çocuğun bu görevin gerektirdiği niteliklere sahip olması gerekirdi. Aksi halde göreve layık olmadığı anlaşılırsa mahalleli tarafından kadı ya da Divân-i Hümayûna şikâyet edilirdi. Zilhicce 1136 / Temmuz 1724'te Konya'nın Çıralı Mahallesinde bulunan Çıralı Mescidinin 3 akçe yevmiye ile imamı Ahmet bin Ali'dir. Ancak Ahmet'in Kur'an-ı azimuşan'a kıraate iktidarı olmadığı gerekçesiyle mahalleli meclis'i şer'e gidip şikâyette bulunmuştur⁶. Bunun üzerine Naip Ali Efendi arzıyla Ahmet görevinden alınarak, yerine bu göreve layık, müstehak ve muhtarı cemaat olduğu anlaşılan kardeşi Musa bin Aliye berat tevcihi yapılmıştır(KHD, 1119, 233). Burada özellikle mahallelinin cami ve mescit gibi vakıf kurumlarında çalışan görevlileri denetleme ve kontrol etme gibi gayri resmi bir görev icra ettikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca tercih edilen kişinin "muhtarı cemaat" olması yani Cami cemaatinin beğendiği, takdir ettiği bir kişi olması cami ve mahalle cemaatinin etkin bir konumda olduklarını göstermektedir. 27 Şaban 1170 / 17 Mayıs 1757 tarihli kayıta Kürkçü Mahallesi Mescidinde imam olan Ahmed'in "na ehil" ve "na müstahak" olduğu mahalle ahalsinin meclis-i şer'e haber vermeleri üzerine görevinden alınmış, yerine ehil ve müstahak olan Ahmet Halife'ye, kadı Mevlana Hacı Mehmet Efendi arzıyla berat tevcihi yapılmıştır(KHD, 1106, 25).

Konya'da vakıf müesseselerine yapılan atamalarda şikâyet konularının başında "görev gaspı" gelmektedir. Görev gaspında bulunan kişiler hakları olmadığı halde başkasının görevini hile ile üzerlerine alarak berat temininde bulunmuşlardır. Hile ile berat temin ettiklerinden asıl berat sahipleri konuyu meclisi şer'e taşımışlardır. Tahkikat sonunda genellikle asıl kişilere görevleri iade edilmiştir. Görevi iade edilemeyen kişilerin ise genellikle uzun süre ikamet yerlerinden uzak kalan ya da görevinde kusurlu bulunan, görevlerinin gerektirdiği hal ve hareket içinde olmayan veya görevlerinden kendi rızası ile ayrılan kişilerdir(KHD, 1106, 52; KHD, 1108, 11, 1; KHD, 1106, 54). Görev gaspı ile ilgili Konya Hurufat defterlerinde 250 civarında kayda ulaşılmıştır. Kayıtların ekserisi vakıf müesseselerindeki görevlendirme ile alakalıdır. Bu kayıtlardan yaklaşık 30 tanesi Konya'daki bakkallar, berberler, sarraçlar, kürkçüler, muhtablar, çömlekçiler, bezirciler, nalbantlar, kuyumcular, deveciler, çiftçiyan ve kalaycılar esnafına şeyh olan kişilerin görevlerinde yaşamış oldukları sıkıntılarla ilgilidir (KHD, 1107, 82; KHD, 1106, 52; KHD, 1108, 28; KHD, 1108, 32).

XVII. yüzyıl Konya'sında vakıf idaresinde yer alacak kişinin "muhtarı cemaat" olması önemli bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Bu durum aslında klasik Osmanlı mahalle anlayışıyla da uyumludur. Nitekim Osmanlı şehrinde mahalle, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdi(Ergenç, 2013, 75). Dolayısıyla

*Konya Hurufat Defteri

aynı mahallede olan herkes birbirlerini tanıdığından, mahalleli olmayan ya da hal ve hareketleri mahallenin genel düzenine aykırı olan birini tespit etmek oldukça kolaydı. Konya Hurufat defterlerinde geçen 80'e yakın atama kaydında, kişinin "muhtarı cemaat" olması etkili olmuştur. Söz konusu kişiler camii cemaati ve mahalle ahalisinin güvenini kazanan kişiler oldukları anlaşılmaktadır. Recep 1139 / Şubat 1727 tarihli bir tevcih kaydında Konya'nın Binari Mahallesi'nde bulunan Hızır Sultan Mescidinde 3 akçe yevmiye ile imam olan Feyzullah'ın söz konusu görevi ifaya liyakatsizliğinin yanısıra, erbab-ı tumar olduğu belirtilerek görevine son verilmiş, onun yerine muhtarı cemaat olan Mehmet Halife'ye mütevellî Abdullah arzıyla berat tevcihi yapılmıştır (KHD, 553, 20). Söz konusu kayıta geçen Feyzullah Efendi'nin "na ehil" olmasının yanında ayrıca "tumar erbabi" olarak belirtilerek görevine son verilmesine gerekçe gösterilmiştir⁷.

Osmanlı devletinde ve XVII. yüzyıl Konya'sında haksızlığa uğrayan bir kişinin hakkını almak için verdiği mücadele ve nasıl bir yol izlediği, mahkeme sürecinin nasıl işlediği noktasında 27 Recep 1193 / 10 Ağustos 1779 tarihli hurufat kaydında aydınlatıcı bilgiler bulunmaktadır. Konya'nın Türbe-i Celaliye Mahallelerinden Zincirli Kuyu Mahallesi'nde⁸ Karaman Valisi Çelik Mehmet Paşa Medresesi yanında bulunan camiinde işa, mağrip ve fecirde nısfı imamet 6 akçe yevmiye ile müezzin ve öğlen ve ikinde vakitlerde imamlık cihetlerine Seyyit Mehmet Naim bin Seyyit el-Hac Mehmet sahiptir. Ancak bir süre sonra Seyyit Mehmet Naim'in ölmesi üzerine bu cihat Seyyit Ali Halife bin Nuh'a tevcih edilmiştir. Seyyit Ali Halife beratını da almasına rağmen, es-Seyyit Mehmet isminde bir kişi ortaya çıkıp, kendisini Seyyit Mehmet Naim olarak tanıtarak, ben ölmedim, öldüğüm yönündeki haberler asılsızdır diyerek belde hâkiminden aldığı arz ile söz konusu cemi şerif imam ve müezzinliği cihatini üzerine almıştır. Bunun üzerine arzuhal ile meclis-i şerr'e başvurarak söz konusu durumu detaylı bir şekilde anlatmıştır. Seyyit Ali Halife, söz konusu beratı Seyyit Mehmet Naim bin Seyyit el-Hac Mehmet'ten aldığını belirterek, hizmetinde herhangi bir kusurunun olmadığı, es-Seyyit Mehmet'in cihati hile ile aldığını, aslında söz konusu cihattın kendi hakkı olduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine Mahkeme heyeti olayın araştırılması ve Seyyit Mehmet Naim'in ölümünün gerçek olup olmadığı noktasında müderrisi kiramdan ve dersiam olan Konevi Ali Efendi, Seyyit Mehmed Efendi ibn Abdurrahman ve Seyyit Mehmed Efendi ibn Mustafa ve Süleyman Efendi ibn Ahmet'in bilgi ve tanıklığına başvurmuştur. Söz konusu kişilerin Seyyit Mehmed'in yabancı olduğu ve hile ile cihati üzerine aldığı, Seyyit Mehmet Naim'in ölümünün gerçek olduğunu mahkemeye haber verip şahadet etmeleriyle Seyyit Mehmed Anadolu Kadıaskeri Hafız Ahmet Kamil Efendi'nin ilamıyla görevinden alınıp sadır olan fermanı ali ile Seyyit Aliy'e berat tevcihi yapılmıştır(KHD, 554, 10).

Vakıf kurumlarında çalışan kişilerin görev tevcihati, genellikle kadı ve naip tarafından yapılan arzlarla olurdu. Ancak vakıf yönetici olan mütevelliler ve evkaf müfettişleri ile mahalle ileri gelenlerinin arzları ile de tevcih yapılmıştır.11 R. Ahir 1206 / 8 Aralık 1791'de Kadı Mürsel Camiinde 4 akçe ile vaiz ve yanındaki medresesinde müderris olan Seyyit Mustafa bin Seyyid Ali'nin hem müderrislik hem de vaizlik cihetine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Seyyit Mustafa'nın ölmesi üzerine söz konusu cihatler boş kalmıştır. Meclis-i Şer tarafından Seyyit Mustafa'nın ölümünün doğru olup olmadığının araştırılması için bilirkişi heyetine başvurulmuştur. Bilirkişi heyetine yer alan ve Konya ahalisi olduğu belirtilen Seyyit Mustafa Efendi bin Abdullah ve Seyyit Abdullah Efendi İbn Mehmet'in Seyyit Mustafa'nın ölümünün doğru olduğu, Ulemadan Seyyit Abdullah'ın imtihanla bu göreve layık ve müstahak olduğu Meclis-i Şerr'e haber vermişlerdir. Bunun üzerine evkaf müfettişi Seyyit Süleyman Efendi'nin ilamı ve Şeyhülislam Mevlana Ahmet Esat Efendi'nin onayı ile Seyyit Abdullah'a berat tevcihi yapılmıştır(KHD, 553, 6). İmam, müezzin, hatip, mütevellî, kâtip gibi vakıf görevlilerinin atamaları kadı veya onun yardımcısı konumunda olan naip tarafından yapılan arz'la olurken, müderris gibi ulema ehinden olan kişilerin atamaları Şeyhülislam'ın onayı ile olabilmekteydi.

Osmanlı devletinde ister müslim ister gayrimüslim olsun her kim bir haksızlığa uğrarsa Divân-i Hümâyûna bizzat müracaat ederek hakkını arayabiliyordu(İnalçık, 2003, 96). Hükümdar adaletin son başvuru yeri idi. Bu nedenle adaletin yerini bulması için toplumda herkes, birey olarak yahut toplu halde, ona şikâyetini götürebilmekteydi(İnalçık, 2008, 170). Konya hurufat belgelerinde Divân-i Hümâyûna yapılmış bireysel şikâyet başvuruları mevcuttur(KHD, 1112, 2; KHD, 1109, 21; KHD, 1112, 2). 17 Ramazan 1146/ 21 Şubat 1734 tarihli Hurufat kaydında Piresed Mahallesi mescidinde imam olan Hafız Mehmet, Divân-i Hümâyûna başvurarak 17 seneden beridir Ömer'den devraldığı imamet görevini devam ettirdiğini belirtmiştir. Ancak herhangi bir sebep olmaksızın Piresed Mahallesi sakini Hallaç Hacı Mehmet, mescidin eski imamı Ömer'in tahrik ve teşvikiyle, söz konusu mescit imamlığının kendi hakkı olduğunu belirterek söz konusu görevi üzerine almaya çalışmıştır. Buna kanıt olarak ta babasından kalan mescit imamlık beratını

göstermiştir. Bunun üzerine sadır olan padişah fermanında; Hafız Mehmet'in Ömer ile murafaa-i şer olunmadıkça görevinden uzaklaştırılmaması gerektiği kaza kadısına tembih edilmiştir(KHD, 1109, 21). Vakıf malının yerinde kullanımı ve murtezikalara paylaşımı(KHD, 1112, 2), ehliyetsiz ve müsrif vakıf yöneticilerinin vakıf mallarına sahip çıkmayıp zarara sebep olmaları(KHD, 1106, 21), vakıf malından haksız kazanç peşinde olanların bildirilmesi(KHD, 1112, 2), vakıf mütevelliliğine sahip olmak gibi pek çok konuda Divân-i Hümayûna arz'da bulunulmuştur. Konya Zincirli Kuyu mahallesinde bulunan Hacı Mustafa vakfının evladiyet ve meşrutiyet üzere mütevellisi el-Hac Mustafa'dır. Ancak Ali isminde biri kişi şirrete sülük edip vakıf şartının hilafına el-Hac Mustafa'ya saldırmış ve vakıf tevliyetini üzerine almak istemiştir. Bunun üzerine el-Hac Mustafa, Ali ile murafaa olunmadıkça, Ali'ye herhangi bir berat tevcihatın yâda derkenarın yapılmaması için ricada bulunmuştur. Ayrıca vakıf kurucusunun vakıf tevliyetini birinci kuşak Salih evlatlarına şart koşulduğu, Ali'nin hem ikinci kuşak olması hasebiyle hakkının olmadığı belirtilmiştir. İddiaların doğruluğunun incelenmesi için R. Ahir 1161 / Mart 1748'de padişah fermanı sadır olmuştur(KHD, 1112, 2).

Vakıf mütevelliliklerinin yanı sıra mahalle avarızına vakfedilen paranın da mütevellileri vardı. Bu vakıflar bir bölgeden alınan bilhassa nakdî avarıza karşı o yerin hayırseverleri tarafından kurulan vakıflara verilen addır. Bu vakıfların geliri ile halka bir mükellefiyet yüklenmeden avarız ödenirdi. Bu vakıflarda meydana gelen şikâyetlerin ekserisi mütevellisiz kalan vakıf malına müteveli atamak ya da vakıf malının ehliyetsiz kişiler tarafından sömürülmesinden dolayı mahalle ahalisinin meclisi şer'e haber vermeleri üzerine yapılmıştır. Recep 1158 / Temmuz 1745 tarihli bir belgede Halil isminde bir kimse Konya'da Kale-i Cerb Mahallesi avarızına vakf olan nakidin müteveli el-Hac Mehmet, nazırı ise Süleyman olduğunu belirterek, el-Hac Mehmet ve nazır Süleyman'ın askeriyeden de berat aldıklarını belirtmiştir. Ancak söz konusu kişilerin vakıf malına karşı hıyanet içinde oldukları dolayısıyla askeriyeden aldıkları beratlarının iptal edilmesi için Divân-i Hümayûndan talepte bulunmuştur. Bunun üzerine Divân-i Hümayûn tarafından Konya kazası naibine ve Konya mütesellimine gönderilen emir gereğince el-Hac Mehmet ve nazır Süleyman'a askeriyeden verilen tevliyet ve nezaret beratlarının iptali istenmiştir(KHD, 1112, 1).

Konya Hurufat Defterlerinde geçen şikâyetler genellikle defterlerin tutulma amaçları doğrultusunda yapılmıştır. Şikâyetler vakıf kurumlarında çalışan imam, hatip, müezzin gibi cihat ehlinin vefatı durumunda, beratı oğluna intikal etmesi gerekirken, başkasının bu beratı üzerine alması şeklinde olmuştur. Asıl hak sahibinin hakkını aramak için mahkemeye başvurması sonucunda genellikle berat asıl sahibine iade edilmiştir. Hurufat belgelerinde geçen ve mahkeme-i şer'e intikal edilip orda çözülen davaların yanısıra mahkeme-i şer'e intikal ettiği halde çözümlenemeyen ve Divân-i Hümayûna intikal eden şikâyetler ile herhangi bir haksızlığa uğraması durumunda bireysel başvurusunu Divân-i Hümayûna yapan kişilerin şikâyetleri, hurufat defterlerinde geçen en yoğun şikâyet şeklini oluşturmaktadır. Konya hurufat defterlerinde tespit edilen ve herhangi bir konuda şikâyet mevzuu olan dava sayısı 976'dır. Söz konusu şikâyetlerin yapıldıkları merci ve şikâyet konularına göre genel bir değerlendirme yapıldığında şöyle bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

2- Konya Hurufat Defterlerinde Geçen Şikâyetlerin yapıldığı Merciler Şu Başlıklar Altında Değerlendirilebilir

- a. Divân-i Hümâyûna Yapılan Şikâyetler
- b. Meclis-İ Şer'e Yapılan Şikâyetler
- c. Konya Mahkemesinin Konu Olduğu Şikâyetler

a. Divân-i Hümâyûna Yapılan Şikâyetler

Divân-i Hümâyûna yapılan arzlara bakıldığında; genellikle kadı ve naib tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak, müteveli ve evkaf müfettişlerin de arzda buldukları anlaşılmaktadır. Yapılan şikâyetlere bakıldığında mahalle ahalisinin hoşnut olmadıkları bir konu hakkında kadı ya da naib vasıtasıyla Divân-i Hümâyûna şikâyetle buldukları belgelere yansımıştır. Bununla birlikte kişilerin bazen de kadı ve naibe bağlı kalmadan bizzat kendileri yâda İstanbul'da bulunan bir yakınları vasıtasıyla şikâyetle bulunmuşlardır. Belgelerde Divân-i Hümâyûna yapıldığı tespit edilen 63 şikâyet kaydına ulaşılmıştır. Bu şikâyetlerden 20 tanesine yazılan cevapta "berati şerifimle" diye başlamakta ve şikâyete konu olan sorun belirtilerek "söz konusu kişinin "azlını icap edecek bir durum olmamasına rağmen" azleden kişinin "tame-i hamme" yani tamamen açgözlülük ve ihtirasla hareket ettiği belirtilmiştir. Sonra, berat tevcihine mugayir harekette bulunan kişilerin görevlerinden uzaklaştırılıp, fermanla ismi geçen asıl berat sahiplerine görevlerinin iade edilmesi emredilmiştir. Bu şikâyetler imam, hatip, müteveli, müezzin, cüzhan gibi vakıf görevlilerinin yanısıra, esnaf üzerinde kethüda, yiğitbaşı ve şeyh olan kişiler hakkında da yapılmıştır(KHD, 554, 9; KHD, 553, 18; KHD, 1108, 26). Şikâyetlerden 16'si bizzat kişinin kendisi ya da "asitane-i aliyyede" bulunan tanıdıkları vasıtasıyla yapılmıştır. Cevaben yazılan fermanla şikâyetle konu olan sorun ve şikâyetin yapıldığı şekli belirtilerek, sorunun kaynağı ve nasıl çözüleceği bildirilmiştir(KHD, 1106, 54). Burada özellikle meselelerin tepeden inmece bir emri vaki ile değil, meselenin asıl nedeninin araştırıldığı hatta bu noktada "tükat-ü müslimin", "mevsükü tekellüm cem-i vefir'in şehadetleri" ve "Şühüdü adülün şehadeti seriyyeleri" istinat yapılarak bir karara verildiği belirtilmiştir(KHD, 1106, 54; KHD, 552, 6; KHD, 1108, 25; KHD, 1112, 2). Açgözlülük fermandaki ifadesiyle "tama-i hamme" dolayısıyla şikâyete konu olan dava sayısı 15'tir. Bunlar vakıf kurumlarında belli bir yer işgal eden kişilerin hırsa kapılarak, kendi yakınını işe alma uğruna, başkalarını işlerinden etme veya vakıf malını kendi şahsi çıkarı için kullanması üzerine yapılan şikâyetlerdir(KHD, 555, 10). Diğer şikâyetler ise daha çok hak arama ya da yeni bir durum karşısında bir şeyleri talep etme, bir sorunu dillendirme şeklinde olmuştur. Örneğin, Konya'da bedesten kurbünde Davud Ağa mescidi şerifinin imamı ve cüzhanı olan kişinin uzun bir süre önce ölmesi ve yerine geçmek için kimsenin istekli olmaması üzerine, isimsiz olduğu anlaşılan, mescidin boş ve bakımsız kaldığı, hizmet veremez duruma geldiği belirtilmiştir. Mahalle ahalisinden imamlığa istihkakı olan Seyyit Hafız Ömer'in, söz konusu mescit imamlığının verilmesi karşılığında, mescidi tamir ve termim edeceği belirtilerek, naib ve mahalle ahalisi Divân-i Hümâyûna şikâyetle bulunmuştur(KHD, 555, 10).

b. Meclis-i Şer'e Yapılan Şikâyetler

"Meclis-i şer'" kadının kazâ yetkisini kullandığı bir yargı mahalliydi. Kazada vuku bulan olaylar, belgelerde geçtiği şekliyle "mahallelinin haber vermesi" üzerine kadı huzurunda mahkemesi yapılırdı. Ancak ahalinin haber vermediği halde mahkemeye intikal eden davalar da var mıdır? Bu konuda net verilere henüz ulaşılamadı. Ancak gerek kaza dairesinde kadıya yapılan şikâyetler ve gerekse Divân-i Hümâyûna yapılan şikâyetler genellikle "mahallelinin haber vermesi" üzerine değerlendirildiği anlaşılmaktadır. "Mahallelinin haber vermesi" aslında günümüzdeki anlamıyla mahallelinin şikâyet etmesi durumu 'dur. Şikâyet tabirinin o zaman neden kullanılmadığı ayrı bir araştırma konusu olabilir ancak Konya'ya ait taranan 25 adet hurufat defterinde "mahallelinin haber vermesi" aslında mahallelinin ya da kişinin şikâyet etmesi anlamında kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu defterlerde "Meclis-i şer'e intikal eden şikâyet sayısı 65'tir. Bu davaların hepsi kişilerin haber vermeleri üzerine gerçekleşmiştir. Dava konuları, daha çok vakıf kurumlarına yapılan atama, azletme, fisku fucur, vakıf hizmetlerinin muattal kalması, vakıf malını zimmetine geçirme, Kur'a-nü Azimüşşanı kıraate iktidarı olmamak(KHD, 1119, 233) gibi nedenlerle yapıldığı anlaşılmaktadır. Kayıtlardan 19 tanesi "diyarı aharda" oldukları bahanesiyle başkalarının görevlerine el konulması hakkındadır. Bu tür hileli yolla bir göreve gelen kişilerin daha sonra olayın meclis-i şer'e intikal etmesi üzerine şühüdü adülün şehadetleriyle görevlerine son verilmiştir(KHD, 1106, 27; KHD, 1119, 229; KHD, 1119, 236; KHD, 551, 107). Başka bir kayıta, Konya'da Hz. Mevlana türbesinde çalışan aşçılar meclis-i şer'e varip şikâyetle bulunmuşlardır. Her bir aşçı mahkemede teker teker meramını ifade ederek, eskiden beri Konya'da bulunan aşçı sınıfının bütün işleri Hz. Mevlana türbesinde ser-tabbahan olanlar tarafından yürütülürdü. Ancak aşçı taifesinin ser-tabbahan es-seyyid Mehmet'in ölmesi üzerine muattal kaldığını belirtmişlerdir. Bunun üzerine naib Tayyazade es-Seyyid Abdurrahman'ın

arzıyla ser-tabbanlığın Mevlana türbesinde olanlardan gayri kimseyi alakadar etmediği belirtilerek, aynı zamanda derviş olan Şeyh Ali'ye berat tevcihi yapılmıştır(KHD, 554, 16). Benzer şekilde Konya'da bulunan deveci esnafı da mahkemeye başvurarak, deveci esnafının hukuk ve diğer işlerini yürütecek bir şeyh tayininin mühim olduğunu belirtmişlerdir. Bunun üzerine cümle esnafın üzerinde ittifak ettikleri İbrahim'e naib Seyyit İbrahim arzıyla tevcih yapılmıştır(KHD, 1106, 45).

c. Konya Mahkemesinin Konu Olduğu Şikâyetler

XVIII. Yüzyıl ila XIX. Yüzyılın ilk yarısında Konya mahkemesi ile ilgili tespit edilen atama sayısı 66'dır. Bu atamalardan 30'u mahkemede görev yapan kâtipler hakkındadır. 30 atamadan 25 görev tevcihi hakkında iken 5'i ise şikâyet konularını içermektedir. Bunlar genellikle mahkemede kâtip olarak çalışanların görev suiistimali ve görev gaspı hakkındadır. Ayrıca mahkemede en az üç kâtibin görev yaptığı anlaşılmaktadır. Bunlar birinci, ikinci ve üçüncü kâtip şeklinde sıralanmıştır. Kâtiplerin başında ser kâtip olarak geçen bir kâtip daha bulunmakta idi. Zilkade 1116 / Şubat 1705'te ser kâtip(başkâtip) Ömer Efendinin ölmesi üzerine Hasan Efendi ser kâtip olmuştur. Hurufat defterlerinde Konya mahkemesine yapılan en erken tarihli kâtip ataması Şubat 1705'tir. En geç tarihli kâtip ataması ise, Recep 1203 / Mart 1789 tarihli dir. Mahkemede üçüncü kâtip olan İbrahim'in ölmesi üzerine, Seyyit Mustafa kâtip olarak atanmıştır. Mahkemeye kâtipler dışında da atamalar yapılmıştır. R. Evvel 1211 / 27 Eylül 1796'da Mehmet Emin bin Hacı İbrahim mahkemenin yeni mukayyit'i olarak atanmıştır. Mahkeme kâtiplerinin yetkilerini kullanarak yaptıkları hileli işlerden bir tanesi 31 R. Evvel 1192 / tarihli dir. Konya'da Turgutoğlu Ahmet Beg Darü'l-huffazı vakfından almak üzere cüzhan olan Seyid Hafız Abdullah, Hafız Ömer, Seyid Hafız Mustafa ve Seyid Hafız Mehmet isimli şahıslar cüzhan olup görevlerinde herhangi bir kusurları yokken, mahkemede kâtip olan Seyyit Mustafa ve Seyyit Salih - kâtiplik yetkilerini de kullanarak ve mütevellli arzıyla söz konusu kişilerin beratlarını üzerine alıp hileli bir şekilde berat tevcihinde bulunmuşlardır. Ancak söz konusu kişilerin vakıf mallarına zarar vermeleri üzerine vakıf mütevellisinin arzı üzerine padişah fermanıyla görevden uzaklaştırılmış ve görev asıl sahiplerine tevcih edilmiştir(KHD, 551, 105).

Sonuç

Tarihin kaydettiği en uzun ömürlü devletlerinden biri olan Osmanlı devleti, teşkilat ve hukuki yapısını kendinden önceki Müslüman Türk devletlerinden almıştı. Dolayısıyla devletin temel yapı taşlarından birini İslami müesseseler ve kanunlar oluşturmuştur. Bu müessese ve kanunların etkisini devlet mekanizmasının her aşamasında görmek mümkündür. Bu çalışmada Osmanlı vakıf müesseseleri ve bu müesseselere yapılan atamalar incelenerek, Konya meclis-i şer ve Divân-i Hümâyûna intikal eden şikâyetler bağlamında değerlendirilmiştir.

Alıkoymak, durdurmak anlamlarına gelen vakıf kelimesi, köken olarak Arapça bir kelimedir. Ancak kavramsal olarak, vakıf müessesesi, bir kurumsallaşmanın çekirdeğini oluşturmuş ve İslam devletleri tarihinde çok önemli bir rol oynamıştır. Konya vakıf müesseselerini konu alan 25 adet hurufat defterlerinde geçen şikâyet örneklerinin büyük çoğunluğu görev gaspı olarak nitelendirdiğimiz ve haksız kazanç elde etmeye yönelik girişimler olduğu anlaşılmaktadır. Bu tür girişimler dönemin sosyo-ekonomik yapısının bir tezahürü olarak algılsa da durumun tamamen öyle olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim belgelerde geçen fermanlardaki ifadesiyle "tama-i hamma", yani ihtirasla hareket etmek ve açgözlülük yapmak gibi ifadelerden, haksız kazanç peşinde koşanların aslında çokta çaresiz olmadıkları, daha fazla kazanmak için böyle bir yola başvurdukları anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili incelenen belgelerden bu kişilerin gasp etikleri görevlerden bir süre sonra uzaklaştırıldıkları anlaşılmaktadır. Görevden uzaklaştırmalar genellikle asıl hak sahibinin mahkeme-i şer'e başvurması üzerine, kadı ya da naibin arzıyla olmuştur. Ancak işin gerçek sahibi olduğunu beyan eden kişinin beyanı her zaman yeterli görülmemiş "Şühüdü adülün şehadeti şer'iyeleri", "tükat-ü müslimin", "mevsükü tekellüm cem-i vefir'in şehadetleri" gibi şahadetleri makbul kişilerin şahadetlerine de başvurulmuştur. Şikâyet konuları sadece görev gaspından müteşekkil değildi. Vakıf kurumlarına yapılan atama, azletme, fisku fucur, vakıf hizmetlerinin muattal kalması, vakıf malını zimmetine geçirme, Kur'a-nü Azimüşşanı kıraate iktidarı olmamak, kendi yakınını işe alma uğruna başkalarını işlerinden etme veya vakıf malını kendi şahsi çıkarı için kullanma şeklinde geçen çok sayıda farklı konularda şikâyet örnekleri mevcuttur.

Mahkeme-i şer'e intikal ettiği halde çözümlenemeyen şikâyetlerin yanısıra, herhangi bir haksızlığa uğraması halinde de kişiler Divân-i Hümâyûna bireysel başvurularını yapabilmekteydiler. Ancak şunu da belirtmekte fayda var. Konya Hurufat defterlerinde geçen ve mahkemeye konu olan herhangi bir davada hile ile beratı üzerine almak veya haksız kazanç elde etmeye çalışan kişiler hakkında, azletme dışında bir yaptırımın uygulanmadığı anlaşılmaktadır.

Açıklamalar

1. Hurufat defterlerinin hangi kurum ya da kalem tarafından tutulduğu hakkında muhtelif çalışmalar için bkz. (Demirtaş, 2012, s.47-92; Alkan, 2007, s.1-33; Beyazıt, 2013, s.39-69). Ancak yapılan çalışma sonucunda bu defterlerin Divan-ı Hümayun Kalemlerinden Ruus Kalemî bünyesinde tutulduğu anlaşılmaktadır. Ruus Kalemî; Divân-i Hümayû kalemî mensupları, ordu ve diyanet memurları, imam, müezzin, hatip (hutbe okuyan), şeyhler ve kayyumlar hakkında bilgiler veren kalemin adıdır. Bu bilgiler üzerine bu kimselere berat verilir; ancak bunların beratları vali ve zeamet sahiplerinininki gibi ikinci kalemdedir değil, Maliye Dairesince kendilerine verilir (Hammer, c. 10, ss. 76). İncelenen Konya Hurufat Defterlerinde söz konusu vakıf çalışanlarının atama, azl ya da dava konusu olan başka bir durum ile ilgili yaşadıkları problemler mahkemeye intikal ettiği zaman ilk önce adı geçen kişi ya da kişilerin maliye kalemindeki kayıtları incelenirdi. Kayıtlarda genellikle, “maliye tarafından kayıt edilerek” ya da “maliye beratı” şeklinde belirtilmiştir. Örneğin; “Ferman-ı Ali ile maliye tarafından kayıtlı olup ruus’u hümayun tarafından verilen ilmühaber kamesi” (KHD, 555, s.4). “Zaviyedarı mezburun Anadolu muhasebesindeki kaydı mestur ve mukid olduğu” (KHD, 1109, s.16). “Anadolu muhasebesinde mestur ve mukid kaydı bulunmadığı” (KHD, 1109, s.20). “Maliyeden berat verilmele” (KHD, 1108, s.26). Şeklinde geçen çok sayıda kayıt bulunmaktadır. Gerek bu kayıtlar gerekse belgelerdeki kayıtlarda geçen “ruus u hümayun anadolu muhasebesinde hıfz olunup” (KHD, 1109, s.20). “Fermanı Ali sadır olmakla asıl Ferman-i ali Anadolu muhasebesinde hıfz olunup” (HD, 1109, s.16). Demek suretiyle hurufat kayıtlarında geçen ve görev tevcihati ile ilgili olan ferman özetlerinin ilk bu defterlere kayıt olduğu anlaşılmaktadır. Benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. İlmühaber kamesinin ruus’u hümayun tarafından verilmesi hurufat defterlerinin oluşum şekli hakkında da önemli bir fikir sunmaktadır. Bu durumda vakıf çalışanlarının mahiyeti hakkında detaylı bilgiler toplayıp, beratın kimlerin hakkı olduğu noktasında son kararı veren Divan-ı Hümayun Ruus Kalemî’dir. Ancak diyanet memurları, imam, müezzin, hatip (hutbe okuyan), şeyhler ve kayyumlar gibi vakıf görevlilerin beratlarını hazırlayıp vermek görevinin Anadolu Muhasebesi ve Maliye dairesine, belgeleri muhafaza etme görevinin ise Anadolu Muhasebesine ait olduğu anlaşılmaktadır. Berat verilmeden önce sadır olan padişah fermanı ile birlikte bir sureti alınıp Anadolu Muhasebesi dairesince saklanmıştır. Konya Hurufat defterlerinde çok sık geçen askeri beratların düzeltilmesi ya da ref olunması, Anadolu Muhasebesi dairesinde bulunan belgeler tarafından teyit olunduktan sonra mümkün olmuştur. Padişah tarafından yeni bir görev tevcihi yapılırken dahi ilgili kişilerin Anadolu Muhasebesindeki kayıtları incelenmiş, ancak ondan sonra tevcih yapılmıştır (KHD, 555, s.9; KHD, 1111, s.34). Ayrıca bkz. (Oğur, 2018, s.342,481). Anadolu Muhasebesi, Divân-i Hümayûnun maliye kalemlerinden olup, kendi bölgesindeki padişah ve vezir vakıfları ile cizye defterlerinden sorumlu olup vakıflar ve mütevellilerinin hesaplarını incelerdi. Ayrıca Erzurum dışındaki Anadolu kalemlerinin maaşları ve beratları bu muhasebede yapılırdı (Gündüz, 2012, s.220). İncelenen Konya Hurufat defterlerinde söz konusu bu kalemin padişah ve vezir vakıfları dışında, herhangi bir vakf’ın da yine bu kalem tarafından kayıt edildiği anlaşılmaktadır. Örneğin C. Ahir 1178 tarihli kayıta Konya’nın Sinan Perakendesi Mahallesi’nde bulunan Hacı Davut Cami cemaatinden 26 kişi cami imamından memnun olmadıklarını, söz konusu imamın vaktinde namaz kıldırmadığı, mevtanın yikanması karşılığında mevta yakınlarından ücret aldığı, haksızlık yapan bir zümrenin yanında yer aldığı gerekçesiyle meclis-i şer’ e başvurmuştur. Meclis-i şer’ den bu dileklerinin dar-ı devlet-i medara ilam olunması ricasında bulunmuşlardır. Bunun üzerine imam Seyit Mehmet azledilerek, yerine muhtarı cemaat olduğu adil şahitlerin şahadetiyle sabit olan Mustafa Efendinin imamet ve hitabet vazifelerine layık olduğu belirtilerek, kendisine tevcih ve berat verilmesi ricasıyla Konya naibi Mehmet Abdülbaki arzı üzerine, imameti mezburenin Anadolu muhasebesinde kaydı olduğundan mucibince tevcihi uygun görüldüğü belirtilmiştir (KHD, 1108, s.25). Benzer örnekler çoğaltmak mümkündür.
2. Divân-i Hümayû Ruus Kalemî hakkında daha detaylı bilgi için bkz. (Göyünç, 1968, s.17-34).
3. Fatih kanunnamesine koydurduğu dönemin ulemasından aldığı “karındaşlarını nizâm-i âlem için katletmek münasiptir, ekser ulema dahi tecvîz etmiştir” fetvasıyla ulemanın onayını almış ve kardeş katlını yasallaştırmıştır. Bkz. (İnalçık, 2008, s.162).
4. Bilindiği gibi kazâ yetkisi, kadı tarafından, “meclis-i şer’” denilen bir yargı ortamında yerine getirilirdi. Bu ortam, mahkeme denilen bir mekânda olabildiği gibi, dava konusu olayın cereyan ettiği alanda da gerçekleştirilebilirdi. Hukuk dilinde her iki şekilde de muhakemenin gerçekleşmesi için kadının oluşturduğu ortama “akd-i meclis-i şer’” denirdi. Meclis-i şer’ sözcüğü, kadının yanında başkalarının da bulunduğunu çağırılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz. (Taş, 2008, s.38).
5. Ortadoğu devlet geleneğinden gelen ve Osmanlı’da da uygulanan yönetim anlayışının bir gereği olarak, yöneten “monark” olan padişahın, yönetilen reyaya adil davranması gerekmektedir. “Dâire-i adâlet” diye tanımlanan bu anlayışın işlenmesi için de Osmanlı’da, İran geleneğinde de olan ve adına “mezâlim divânı” denen birtakım divanlar kurulmuştur. Bu divanların varlığı, reyanın haksızlığa uğradığına inandığı bir anda, eğer başvurduğu ilk mercilerde sonuç alamamışsa, her türlü ara otoriteleri atlayarak doğrudan Divân-ı Hümayûna kadar çıkmasını sağlamıştır. Buna “şikâyet hakkı” denmiştir. Bu daha üst düzey başvuru mercileri; taşrada, eyalet divanı; Merkezde de Divân-ı Hümayûn’dur. İşte Osmanlılar, her durumda bu yolun açık tutulmasını, yönetim anlayışlarının temel ilkelerinden biri olarak kabul etmişlerdir (Taş, 2008, s.39).
6. 19. yüzyıla kadar genellikle kadının kendi özel ikametgâhının bir bölümü, mahkeme binası olarak kullanılmıştır. Bu durumda kadı, muhtemelen büyük bir konağı kirliyordu. Buranın bir bölümü, kadının kendi hane halkıyla birlikte yaşadığı özel bir mekân niteliği taşıırken; diğer bölümü, herkese açık olduğu bilinen davaların görüldüğü mahkeme işlevini sürdürüyordu. Nitekim 19. yüzyıla gelinceye kadar resmi bir mahkeme binasının olmadığı bilinmektedir. Osmanlı’da ancak 1837’de İstanbul kadısı için *Bâb-ı meşihat*taki odalardan biri tahsis edilmiş, böylece İslam dünyasında ilk kez, kentsel modernleşmenin bir sonucu olarak bir resmi mahkeme binası ortaya çıkmıştır (Taş, 2008, s.28).
7. Vakıf görevlilerinde tercih edilen vasıflar Konya Hurufat kayıtlarında şu şekilde açıklanmıştır: Kişinin Hizmeti lazımlerinde kıyam üzerinde olması, her vecihle görevine layık ve müstehak olması, sezâyı râğbet, âlim bil-mesele ve kari-i Kur’an-ı kerim

- olması, hizmeti celilesine kema yenbağı edasında muktedir ve imtihanla bu göreve layık olduğunu göstermesi gerekirdi(KHD, 1128, s.138).
8. Kayıtta geçen kişinin ayrıca tımar erbabı olarak belirtilip işine son verilmesi, Osmanlı devletindeki kadım bir uygulamayı da göstermektedir. Osmanlı klasik devlet düzeninde toprağını ekemeyip şehre göç eden kişilerden çift bozan akçesi alınmaktaydı. Ancak çift bozan akçesi uygulamasının XVI. Yüzyıldan itibaren bozulmaya başlanmıştır.(İnalçık, 2003, s.115).
  9. Belgelerde genellikle Türbe-i Celalliye muhalatından olarak geçen ve sayıları 10'na varan mahalle bulunmaktadır. Hz. Mevlana türbesinin bu mahallede bulunmasından dolayı bu adla anılan mahallede yaşayan kişiler birtakım vergilerden muaftılar. Bundan dolayı birçok mahalle "Türbe-i Celalliye" mahallesine bağlanmak istemiştir. Söz konusu bu mahalleler hakkında detaylı bilgiye ulaşmak için bkz. (Oğur, 2018, s.100, 257, 260, 380 vd).
  10. Osmanlı devletinde bireysel şikayet hakkının Divân-i Hümâyûna yapılması bizzat padişah fermanı ile güvence altına alınmıştır. A.ŞKT-2, 239/909. Belgede geçen fermanında "(...) Vusul buldukda sadır olan fermân-ı celilü'l-kadrim üzre amel edip dahi min ba'd mezburları himâyet edip ve her husus ile görüp gözetip Asitane-i saadetime varıp şikâyet ettiniz deyü ve âhar tarikle rencide ve remide etmeyip ve adam göndermeyip ve fukarâyı himayet ve siyanet üzre olup min ba'd re'âyâ fukarâsının ve memleket ahalisinin hilâf-ı şer'-i şerif rencide ve remide olduklarına kat'â rıza-yı şerifim yokdur ana göre emr-i şerifimin mazmunu ile âmil olasin", bu durum net ifadelerle ortaya konulmuştur(Gümrükçüoğlu, 2012, s.179-180; İnalçık, 2003, s.96).

KAYNAKÇA

A. Arşiv Kaynakları

Konya Hurûfât Defterleri(KHD)

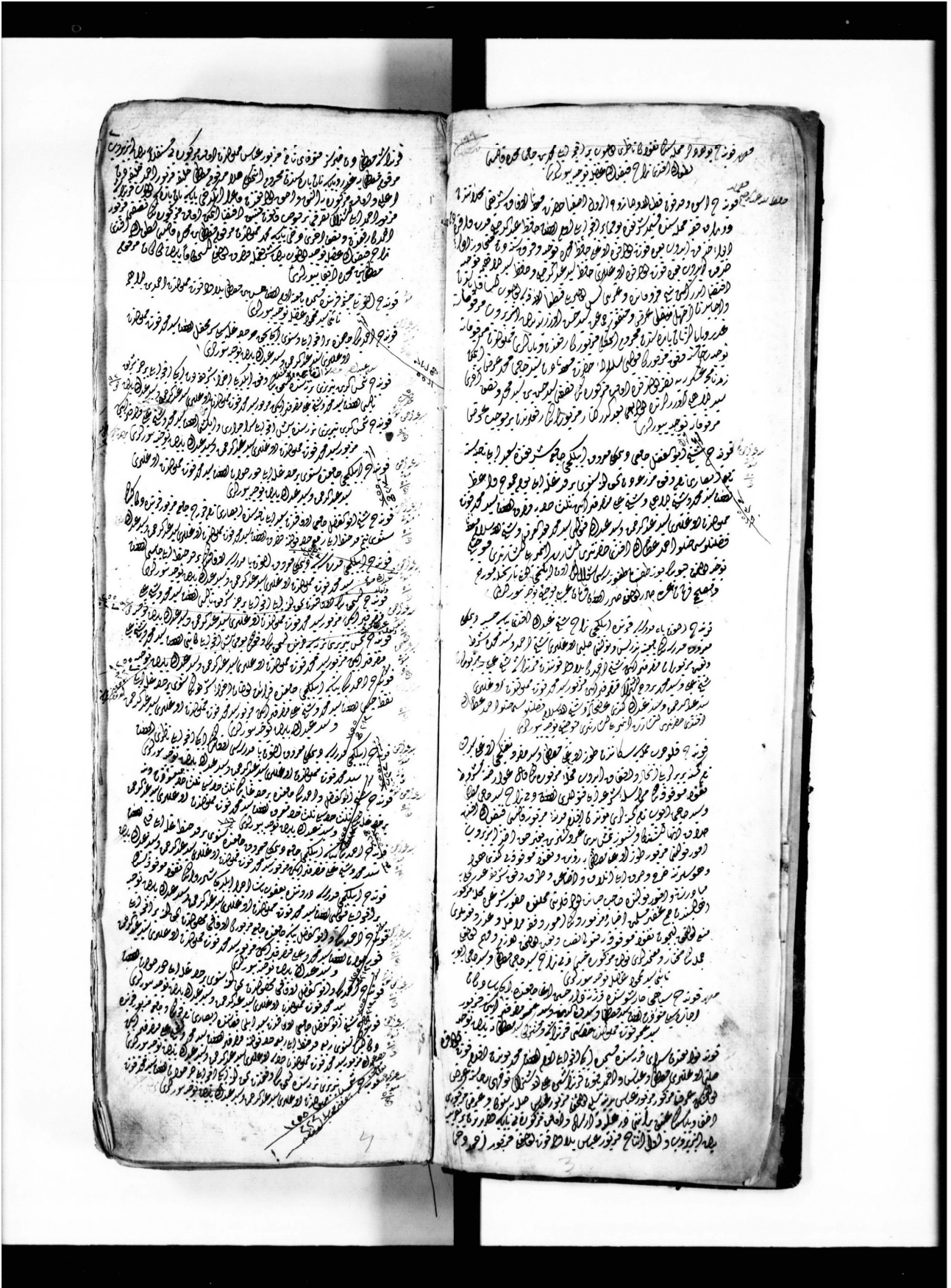
- 551 Numaralı Konya Hurufat Defteri
552 Numaralı Konya Hurufat Defteri
553 Numaralı Konya Hurufat Defteri
554 Numaralı Konya Hurufat Defteri
555 Numaralı Konya Hurufat Defteri
556 Numaralı Konya Hurufat Defteri
557 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1091 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1106 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1107 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1108 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1109 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1111 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1112 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1113 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1114 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1115 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1119 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1125 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1128 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1139 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1140 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1142 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1160 Numaralı Konya Hurufat Defteri
1216 Numaralı Konya Hurufat Defteri

B. Diğer Kaynaklar

- Ayverdi, İlhan(2010). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Luğatı.
- Alkan, Mustafa(2007). Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtlar Arşivi. *Vakıflar Dergisi*, S. XXX, s.1-33.
- Beyazit, Yasemin(2013). Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri. *History Studies*, S. 5, s.39-69.
- Demirtaş, Hasan(2012). Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurufat Defterleri Kangırı Örneği. *Vakıflar dergisi*, S. 37, s.47-92.
- Devellioglu, Ferit(2010). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Ergen, Özer(2013). *Şehir, Toplum, Devlet, Osmanlı Tarihi Yazıları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Hammer, Joseph von. *Büyük Osmanlı Tarihi*. (c. 10, ss. 76.) Üçdal Hikmet Neşriyat.
- Göyünc, Nejat(1968). XVI. Yüzyılda Ruus ve Önemi. *Tarih Dergisi*, S. 22, s.17-34.
- Gündüz, Tufan(Editör)(2012). *Osmanlı Teşkilatı Tarihi El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gümrükçüoğlu, Saliha Okur(2012). Şikâyet Defterlerine Göre Osmanlı Teb'asının Şikâyetleri. *AUHFD*, S. 61 (1), s.175-206.
- İnalçık, Halil(2008). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu I*. İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- _____ (2003). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. Çev. Ruşen Sezer, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- _____ (2008). *Makaleler II*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Özçelik, İsmail(2004). *Tarih ve Metodolojisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sertoğlu, Mithat(1986). *Osmanlı Tarihi Lüğati*. İstanbul: Enderun Kitapevi.
- Oğur, Özcan(2018). *Karaman Eyaleti Konya Merkez Kazası Hurufat Defterlerine Göre Konya ve Civarının İdari ve Sosyal Durumu (1692-1835)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Taş, Hülya(2008). Osmanlı Kadı Mahkemesindeki "Şühûdü'l-Hâl" Nasıl Değerlendirilebilir?. *Bilgi*, S. 44, s.25-44.

EKLER

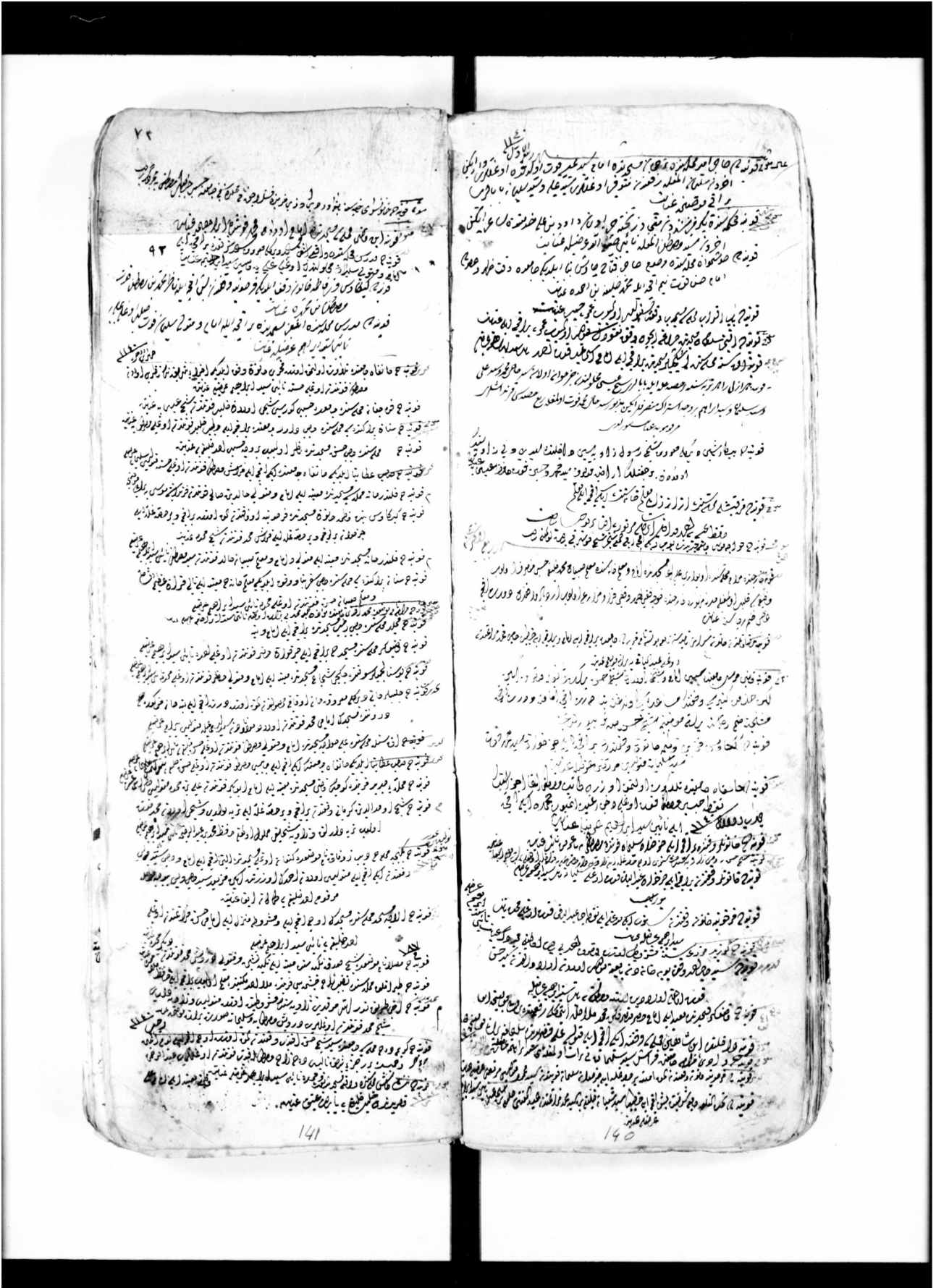

Konya Hurufat Defteri (KHD), 1113, 3-4.

Konya Hurufat Defteri (KHD), 554, 15-16.

Konya Hurufat Defteri (KHD), 1128, s.140-141.